

38. Прачытайце выказванні айчынных вучоных. Вусна раскажыце, чаму правільнасць выступае асновай культуры маўлення.

Маўленне правільнае, калі ў ім няма парушэння арфаэпічных, акцэнталагічных, словаўтваральных, марфалагічных, сінтаксічных, лексічных, фразеалагічных, прыказкавых норм. Асноўная ўмова правільнасці маўлення — добрае веданне названых^{сл} норм літаратурнай мовы, а значыць, і ўмелае валоданне імі (*Паводле І. Лепешава*).

Унармаванасць — сінонім правільнасці — найважнейшая^м ўласцівасць літаратурнай мовы (*А. Міхневіч*).

Менавіта правільнасць маўлення забяспечвае яго адзінства, агульнаразумеласць інфармацыі, якая^ф перадаецца і ўспрымаецца. Правільнасць заключаецца ў адпаведнасці маўлення тым законам і правілам, якія дзейнічаюць у мове (*Паводле Т. Тамашэвіча*).

Правільнасць маўлення — аснова, якая дае магчымасць асобе пастаянна ўдасканалваць сваё маўленчае майстэрства.^{сн} Правільнасць маўлення падразумявае строгае захаванне літаратурных норм, мэтазгоднасць^{сл} выкарыстання тых або іншых моўных адзінак у працэсе зносін (*Паводле І. Навасельцавай*).

Запішыце выказванне, якое, на вашу думку, найбольш дакладна, поўна акрэслівае правільнасць як асноўную якасць культуры маўлення. Падкрэсліце граматычныя асновы, дайце агульную характарыстыку сказам.

- Раствлумачце пастаноўку працяжніка ў прыведзеных выказваннях.

39. Прачытайце. Раствлумачце выдзеленыя тэрміны.

Арталогія — навука аб правільным маўленні — служыць адной мэце: дапамагчы асэнсаваць факты **мовы**, падкрэсліць ролю **моўцы**, навучыць свядома ставіцца да ўласнага **маўлення**. Тры гэтыя аспекты аналізу ўтвараюць паняцце **культура мовы**.

Пэўны час выраз «культура мовы» меў і значэнне «культура мовы як грамадская з’ява», і значэнне «культура мовы асобнага чалавека — з’ява індывідуальная». Аднак паняцці мова і маўленне размяжоўваюцца. Параўн.: ням. *Sprache* і *Rede*, англ. *language* і *speech*, франц. *langue* і *parole*, укр. *мова* і *мовлення*, руск. *язык* і *речь*, польск. *język* і *mowa* і г. д.

Культура маўлення — гэта ўменне асобы выбіраць з сістэмы мовы тыя сродкі, якія робяць уласнае маўленне з’явай^ф высокай культуры^{сн} (*А. Міхневіч*).

Патлумачце розніцу паміж тэрмінамі *мова* і *маўленне*.

Растлумачце выраз з тэксту «свядома ставіцца да ўласнага маўлення». Ці ставіцеся вы свядома да свайго маўлення? Адказ аргументуйце.

- Растлумачце пастаноўку коскі або яе адсутнасць перад злучнікам *і* ў тэксце практыкавання.
- Запішыце прыклад да правіла «Працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам».

40. Прачытайце. Запішыце азначэнні асноўных камунікатыўных якасцей маўлення па-беларуску.

Чистая речь — это речь, в которой отсутствует любая нелитературная лексика: слова-паразиты, грубые, жаргонные, нецензурные выражения и т. д. Эти слова засоряют речь, их чрезмерное употребление говорит о низкой речевой культуре.

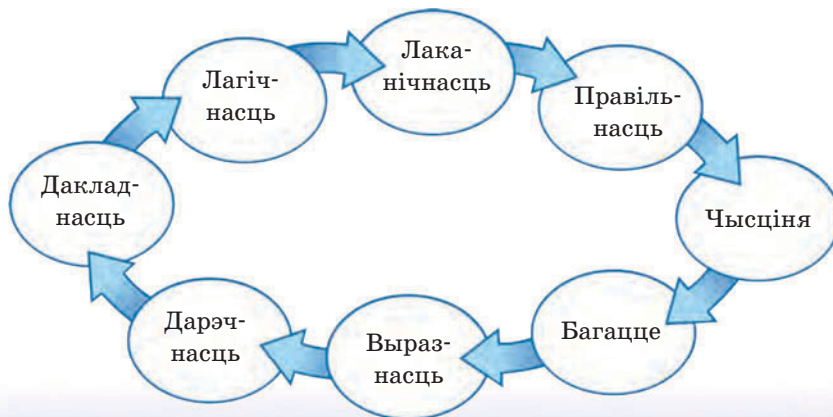

Богатство речи связано с активным словарным запасом человека. Чем разнообразнее речь, тем она богаче. Богатая речь отличается многообразием на всех уровнях языка, она подразумевает и лексическое богатство, и синтаксическое, и интонационное.

Уместность речи — это соответствие высказывания конкретной ситуации. Уместная речь — это такая речь, в которой учитывается, что говорит автор, кому он это говорит, где, когда и как долго (*Н. Кузнецова*).

Разгледзьце фотаздымак. Як вы лічыце, развіццю якой з названых камунікатыўных якасцей маўлення павінны паспрыяць беларускамоўныя білборды? Ці бачылі вы падобныя білборды на вуліцах свайго населенага пункта? Які з іх вам найбольш запомніўся? Чаму?

41. З дапамогай матэрыялу параграфа падрыхтуйце выказванне на тэму «Асноўныя якасці культуры маўлення». Карыстайцеся наступнай схемай.

понимают, что сленг в этих передачах употребляется для «смеха и прикола», но в состоянии ли ребенок определить, что правильно, а что «для смеха»? (По Н. Кузнецовой).

- Раствлумачце пастаноўку знакаў прыпынку ў створаным вамі тэксце.

47. Прачытайце тэкст. Письмова тэзісна перадайце яго змест, выкарыстоўваючы беларускія маўленчыя формулы этыкету.

Маўленчы этыкет — з’ява ўніверсальная, аднак у той жа час кожны народ склаў сваю, адмысловую сістэму правіл маўленчых паводзін.^{сн} Так, калі ў Расіі пры сустрэчы абменьваюцца пажаданнем быць здаровым — *Здравствуйте!*, то ў Германіі, згодна з этыкетам, да 12 гадзін дня жадаюць *добрай раніцы*, з 12 да 17 — *добрага дня*, а далей — *добрага вечара*, але могуць абмежавацца і звычайным прывітаннем. У большасці еўрапейскіх краін і ў Амерыцы прывітанне ўтрымлівае пытанне: *Як справы?* У адказ атрымліваюць: *Добра ці Нармальна*, а затым задаецца аналагічнае сустрэчнае пытанне, пры гэтым не прынята адказваць, што справы дрэнныя. Беларусы ўжываюць наступныя прывітанні і развітанні: *Дзень добры!*, *Добры вечар!*, *Дабранач!* (апошняе выкарыстоўваецца і як развітанне на ноч, і як пажаданне, аналагічнае рускаму *Спокойной ночи!*), *Добрага ранку!*, *Да пабачэння!* (пры жаданні новай сустрэчы), *Бывай(це)!* (руск. *Прощай(те)!*), *Бывай здароў!* (*Здаровенька!*), *Будзь(ма)!* (у любой сітуацыі), *Жадаю (зыху) усяго найлепшага!*

У нашай краіне, у сітуацыі руска-беларускага двухмоўя, трэба ў аднолькавай ступені валодаць як беларускімі, так і рускімі этыкетнымі маўленчымі нормамі. Пры гэтым неабходна ўлічваць, што аднолькавыя камунікатыўныя намеры ў рускай і беларускай мовах могуць выражацца па-рознаму. Напрыклад, беларуск. *Дазвольце пазнаёміць Вас з...* і руск. *Позвольте представить Вам...* (знаёмства); беларуск. *Зрабіце ласку* і руск. *Сделайте одолжение* (як спроба звярнуць увагу); беларуск. *Сардэчна запрашаем* і руск. *Добро пожаловать* (прывітанне-запрашэнне); беларуск. *Так, безумоўна* і руск. *Да, конечно* (згода); беларуск. *Вельмі ўдзячны, Шчыра дзякую Вам* і руск. *Большое спасибо, Искренне благодарю Вас* (падзяка); беларуск. *На жаль, Вы памыляецеся (Вы не маеце рацыі)* і руск. *К сожалению, вы ошибаетесь (Вы не правы)* (нязгода) (І. Навасельцава).

Чаму, на вашу думку, на пытанне «Як справы?» звычайна адказваюць: «Добра», «Нармальна»?

● Выпішыце з тэксту прыклады, што ілюструюць арфаграму «Правапіс суфіксаў дзеясловаў».

Падбярыце і запішыце сінонімы да прыметнікаў з першага сказа. Растлумачце, чаму не варта шукаць сінонімы да слова *маўленчы*. Зрабіце марфалагічны разбор аднаго з прыметнікаў.

48. Прачытайце віншаванні з нагоды юбілею часопіса «Роднае слова». Прасачыце, як праз віншавальны тэкст выяўляецца моўная асоба, яе творчасць, далікатнасць, арыгінальнасць, духоўнасць.

Шчыра, па-сяброўску зычым Вам натхнення і радасці, светлай любові, плённай працы і вернай службы на карысць Беларусі, роднай зямлі. Няхай і наступныя гады прынясуць нам усім^М жаданае ўзаемаразуменне і азораць ім далейшы шлях да міру і згоды.^{СН}

Да такой прыгожай даты хочацца знайсці незвычайныя словы. Дзякуй за тое, што побач з Вамі зноў і зноў зачароўваецеся^Ф родным словам. Спадзяёмся^С, што яшчэ доўгія гады мы будзем мець магчымасць вучыцца ў Вас любові да роднага слова.

Нам дарагі Ваш шчыры і добры талент служыць Слову, людзям.^{СН} Не стамляйцеся быць чалавечнымі!

Падрыхтуйце тэкст віншавальнай паштоўкі ў дзень нараджэння для маці (бацькі, бабулі, дзядулі, сястрычкі, браціка). Знайдзіце дарагія, кранальныя словы, пастарайцеся выказаць сваю любоў і пяшчоту да родных людзей.

